

Rezumat

Viața și munca lui János Vásárhelyi

Alegerea temei

„Nu voi m-ați ales pe mine, ci eu v-am ales pe voi și v-am rânduit să mergeți și să aduceți rod, și rodul vostru să rămână...” (Ioan 15,16) — cu aceste cuvinte Domnul Isus i-a îndemnat pe ucenicii săi să împlinească porunca iubirii. Prin această afirmație, János Vásárhelyi a mărturisit, de asemenea, că în formarea vieții sale a simțit constant că Dumnezeu l-a ales pentru slujba de păstor și episcop, și că El a îndrumat evenimentele vieții sale.¹ Același lucru mi se aplică și mie. Tema cercetării mele nu am ales-o eu, ci Domnul a modelat evenimentele vieții mele astfel încât să devin cercetător al vieții și activității lui János Vásárhelyi.

Tema cercetării a fost stabilită deja în 2011 de către Dezső Buzogány și Csongor Jánosi, când în lucrările lor comune au formulat următoarele în legătură cu János Vásárhelyi: „Merită cu adevărat să reevaluăm activitatea episcopului în calitate de guvernator al Bisericii după 1944, chiar și în cadrul unei lucrări de doctorat. Pe baza unei părți foarte mari din sursele arhivistice, este posibil să se infirme eticheta stigmatizantă de »episcop comunist«, care nu se potrivește cu numele său.”² Dezső Buzogány a fost cel care, în primăvara anului 2016, a propus ca tema lucrării mele de masterat să fie cercetarea originii și tinereții lui János Vásárhelyi. El a considerat necesară continuarea acestui subiect în cadrul unei teze de doctorat, în care trebuie să fie analizată întreaga operă a episcopului. În timpul redactării lucrării de masterat, m-am îndrăgostit de tema cercetării. Astfel, urmând îndrumările și încurajările profesorului, în 2018 am început o cercetare cuprinzătoare asupra vieții și activității lui János Vásárhelyi.

Istoricul cercetării, sursele și metodele folosite

Despre János Vásárhelyi circulă mai multe anecdote în cercurile bisericii reformate. Cu toate acestea, se poate afirma că este vorba despre un episcop al Eparhiei Reformate din Transilvania care a fost pe nedrept uitat. Numele său apare în conștiința publică în special în legătură cu ultimul deceniu al slujirii sale, și adesea este perceput unilateral, într-o lumină negativă,

¹ Vásárhelyi János: *Emlékeim I.* Kézirat. 3.

² Buzogány Dezső-Jánosi Csongor: *A református egyház Romániában a kommunista rendszer első felében. Tanulmányok és dokumentumok.* L'Harmattan Kiadó, Budapest 2011. 24.

fiind etichetat ca „episcop comunist”. Până în prezent nu a fost realizată o lucrare cuprinzătoare și științifică care să prezinte în întregime viața și activitatea sa de conducere bisericească. Până acum, a fost comemorat în principal în articole și studii publicate în revista „Református Szemle”, cu ocazia unor aniversări, iar în lucrarea sa de masterat, Ernő Csalóka a abordat mai profund subiectul. Totuși, aceste lucrări nu oferă o imagine completă despre János Vásárhelyi, în parte și pentru că nu includ corespondența sa completă, autobiografia sa și materialele din arhiva Securității – fără acestea, personalitatea și activitatea lui nu pot fi înțelese și analizate pe deplin.

În timpul cercetării, conform principiului „citit de la sursă”, sursele primare au fost constituite din autobiografia scrisă de János Vásárhelyi, precum și corespondența sa extrem de bogată din perioada 1936–1960, care s-a păstrat până astăzi. De asemenea, au o valoare documentară considerabilă numeroasele sale articole publicate în revista „Református Szemle”, precum și publicațiile proprii. Conform principiului „citit despre el”, am folosit ca surse secundare procesele-verbale ale ședințelor consiliilor prezbiteriale și ale adunărilor generale ale parohiilor reformate din Bistrița, Dej și Cluj, precum și procesele-verbale ale Consiliului Director. Documentele relevante din arhiva Securității, amintirile contemporanilor, articolele despre Vásárhelyi apărute în diverse reviste, precum și studiile referitoare la epoca respectivă publicate în seria Füzetek de Istorie Bisericească Reformată din Transilvania, s-au dovedit a fi surse valoroase. Citatele incluse în textul lucrării au fost redactate în forma lor originală, fără a fi adaptate la normele ortografice actuale, în vederea păstrării autenticității limbajului epocii respective.

Încă din faza incipientă a cercetării a devenit evident că parcursul vieții lui János Vásárhelyi trebuie analizat tematic, pe capitole clar delimitate. De la început, am tratat ca unități distincte originea lui János Vásárhelyi, studiile sale, activitatea sa în cadrul comunității parohiale, funcțiile de protopop, secretar general și episcop, precum și contribuția sa teologică. Pe măsură ce cercetarea a progresat, structura lucrării s-a extins cu capitole privind activitatea sa misionară internă și implicarea sa în viața publică. În consecință, am început studierea, notarea și apoi sistematizarea și împărțirea în subcapitole a materialelor de arhivă, a autobiografiei sale, a articolelor apărute în reviste și a altor surse, în funcție de temele stabilite. În procesul de lucru am aplicat metodele cercetării istorice (istoricografice) și biografice. Fiecare capitol s-a încheiat cu formularea unor concluzii clare și bine fundamentate.

În ceea ce privește structura lucrării, aceasta este împărțită în următoarele capitole principale: În introducere am prezentat contextul cercetării, obiectivele și cadrul metodologic și

am realizat o scurtă prezentare biografică a vieții lui János Vásárhelyi, pregătind astfel terenul pentru analiza detaliată. Urmează o privire de ansamblu asupra epocii, care descrie contextul social, politic, ecleziastic și teologic al vremii în care János Vásárhelyi a trăit și a slujit. În capitolele următoare ale lucrării am abordat originea și contextul familial al lui János Vásárhelyi, studiile sale, activitatea sa pastorală în parohie, implicarea sa în misiunea internă, activitatea sa teologică și în viața publică, precum și slujirea sa ca protopop, secretar general și episcop. În încheiere, în cadrul concluziilor, am formulat observațiile și concluziile trase pe parcursul cercetării, acordând o atenție specială evaluării operei lui János Vásárhelyi și definirii semnificației sale în contextul istoriei secolului XX al Eparhiei Reformate din Transilvania.

Scurtă prezentare biografică

János Vásárhelyi s-a născut pe 12 iunie 1888 în Stana de Mures. Tatăl său, Lőrinc Vásárhelyi, era pastorul comunității reformate locale, iar mama sa, Anna Rákossi, era fiica pastorului din Gheorghe Doja. Părinții săi au divorțat când el avea doar 4 ani, astfel că și-a petrecut copilăria în Gheorghe Doja, sub ocrotirea bunicului matern. A urmat școala primară în satul natal, la școala confesională reformată. Studiile gimnaziale le-a făcut la Colegiul Reformat din Târgu Mureș, unde a fost și confirmat. Între 1906 și 1910 a fost student la Facultatea de Teologie din Cluj, unde a deținut și funcția de președinte al tineretului. În anul al III-lea a slujit ca predicator (exmittus) în parohia reformată din Bistrița, din cauza imbolnavirii pastorului titular. Din iulie 1910 a fost ajutor de pastor în parohia de pe strada Mănăstur din Cluj, iar după promovarea examenului pastoral de grad II, din iulie 1911 a devenit pastorul comunității din Bistrița, unde a slujit timp de 8 ani, până la 1 august 1918. La începutul activității sale în Bistrița, pe 29 octombrie 1912, s-a căsătorit cu Anna Csiki, fiica pastorului Károly Csiki din Valenii de Mures. După căsătorie, au plecat într-o călătorie de studii în străinătate, vizitând și analizând viața bisericească și socială din Berlin, Jena, Weimar, Frankfurt pe Main, Strasbourg, Basel și Geneva. Din mariajul lor, care a durat 35 de ani, s-au născut trei copii: Magda, Judit și János. În 1918, Vásárhelyi a acceptat invitația comunității din Dej, unde a slujit doar 3 ani. La 16 noiembrie 1921 a devenit pastorul parohiei din Cluj – Orasul jos, funcție pe care a deținut-o până la alegerea sa ca episcop. În 1923 a fost ales protopop al Protopopiatul Cluj, iar în 1926, cu o majoritate covârșitoare, a fost ales vice-notar principal (episcop supleant) al Eparhiei Reformate din Ardeal, în competiție cu Sándor Tavaszy și Géza Kádár – funcție în care a slujit timp de 10 ani. La 30 iunie 1936, Adunarea

Generală a Eparhiei l-a ales în unanimitate drept al 42-lea episcop al Eparhiei Reformate din Ardeal, funcție pe care a deținut-o până la moartea sa în 1960. János Vásárhelyi a fost episcop timp de 25 de ani. Doar succesorul său, Gyula Nagy, a avut un mandat mai lung, de 28 de ani. Pe durata celor 25 de ani de episcopat, a fost nevoit să își reprezinte cu demnitate biserica în fața mai multor regimuri cu viziuni ideologice diferite: Regatul României în perioada interbelică, Regatul Ungariei condus de Miklós Horthy, și, după al Doilea Război Mondial, Republica Populară Română.

Activitatea sa pastorală a fost completată de opera sa publicistică. La Bistrița, János Vásárhelyi a fost redactorul singurului ziar maghiar din județ, Beszterczei Magyar Hírlap. Ulterior, în perioada în care a fost pastor la Cluj, a fondat și a redactat timp de peste 10 ani revista comunității parohiale, Reformátusok Lapja. Din 1929, a devenit redactor al revistei oficiale a Eparhiei, Református Szemle, funcție pe care a deținut-o până la alegerea sa ca episcop. Ca scriitor eclesiastic, este autorul mai multor volume de predici, cărți de rugăciuni, discursuri cu tematică religioasă, socială și politico-socială, articole și studii. Dintre lucrările sale notabile se numără: „Bizonyságtétel”; „Tudom kinek hittem”; „Jobban tiéd Uram”; „Hittem, azért szólottam”; „Az Úr színe előtt”; „Megvigasztaltatva vigasztalni”; „A család élete”; „A mi hitünk”; „Egymás között”; „Az életből az életnek”; „Református élet”; „Számadás” etc. De asemenea de numele său de leaga elaborarea Statutului și redactarea cărții liturgice din 1950, cunoscută ca Ágendás könyv.

Pe lângă activitatea sa pastorală, János Vásárhelyi a avut un rol activ și amplu în viața publică și socială. A fost membru activ al lojei masonice din Cluj, deputat al Partidului Maghiar din România (OMP) în legislativul de la București și președinte al organizației clujene a OMP. În timpul Regatului României și al Regatului Ungariei, în calitate de episcop, a fost membru al Camerei Superioare. În 1957 a fost ales deputat în Marea Adunare Națională din partea circumscripției Aiud. Pe lângă acestea, a fost copreședinte al Asociației Naționale Bethlen Gábor, președinte de onoare al Asociației Economice din Cluj, vicepreședinte al Cercului Coral Maghiar Național și al Societății Literare Károlyi Gáspár, membru al consiliului de administrație al Băncii Ardelene și al Societății Culturale Maghiare din Transilvania (EMKE). A mai fost și membru în comitetele de conducere ale Crucii Roșii din orașul Cluj și din comitatul Cluj, al Asociației Muzeului Ardelean, al Societății Biblice Maghiare, al Alianței Calvinice Maghiare și al Comitetului Național pentru Pace etc. La Crăciunul anului 1942, Miklós Horthy l-a decorat cu Marea Cruce a

Ordinului de Merit al Ungariei. Mai târziu, la 23 august 1954, regimul comunist din România i-a acordat Ordinul Steaua RPR.

Până în anul 1960, sănătatea lui János Vásárhelyi s-a deteriorat considerabil. De-a lungul vieții a fost supus mai multor intervenții chirurgicale – mai întâi pentru apendicită, apoi de două ori pentru probleme de prostată și, în cele din urmă, pentru cataractă. Diabetul său însă nu a mai putut fi tratat, deoarece medicamentele necesare, disponibile doar în străinătate, nu au putut fi obținute prin nicio intervenție. După 50 de ani de slujire pastorală și 25 de ani de episcopat, János Vásárhelyi a trecut la cele veșnice pe 11 decembrie 1960, duminică, la ora 16:30, la vârsta de 72 de ani. Înmormântarea sa, demnă și solemnă, a avut loc pe 14 decembrie. În dimineața înmormântării, de la ora 8:30, a avut loc un serviciu religios privat în sala de primire a episcopiei, cu participarea familiei, a membrilor consiliului director, a profesorilor de teologie și a pastorilor clujeni. Predica a fost rostită de directorul general István Tőkés, pe baza textului din Ieremia 20:9. Serviciul de înmormântare, într-un mod neobișnuit, a avut loc în fosta sa parohie, în Biserica cu Două Turnuri din Cluj – parohia din cartierul Orasul de Jos – care a fost complet umplută de credincioșii veniți să-și ia rămas bun. Sicriul său era complet acoperit cu coroane și flori. La cele patru colțuri ale catafalcului făceau de gardă, prin rotație, prezbiterii și membrii comunității din parohie. Predica de înmormântare a fost rostită de episcopul supleant și notar principal, Gyula Dávid, pe baza textului din 1 Corinteni 4:1-2. După discursurile reprezentanților bisericești și laici, serviciul religios s-a încheiat cu un imn funebru interpretat de corul parohiei clujene. Cortegiul funerar a fost însoțit de sunetele clopotelor tuturor bisericilor confesionale din Cluj (romano-catolică, evanghelică, unitariană, ortodoxă), iar pe biserici au fost arborate drapele de doliu. La Cimitirul Central cuvintele de consolare au fost rostite de Gyula Dávid. Câțiva ani mai târziu, eparhia a ridicat un monument funerar în cinstea episcopului János Vásárhelyi.

Prezentare generală succintă

János Vásárhelyi s-a născut în anul 1888 și și-a început activitatea pastorală în 1910. Între 1936 și moartea sa, survenită în 1960, a condus ca episcop Eparhia Reformată din Transilvania. Din acest motiv, în capitolul intitulat „Privire istorică asupra epocii”, a fost necesar să prezentăm structura politică, socială și ecleziastică a patru entități statale: Monarhia Austro-Ungară, Regatul României interbelice, Regatul Ungariei condus de Miklós Horthy, și Republica Populară Română de după cel de-al Doilea Război Mondial. În analiza fiecărui stat am abordat: structura politico-

administrativă, politica națională, situația reprezentării maghiare, relația dintre stat și biserică, poziția Bisericii Reformate, precum și evoluția gândirii teologice.

În capitolele dedicate originii și familiei lui János Vásárhelyi, pe lângă prezentarea provenienței episcopului și a situației sale familiale, ne-am concentrat în special pe acele persoane și influența lor asupra lui János Vásárhelyi, pe care el însuși le menționează și le subliniază în autobiografia sa. Astfel, am prezentat-o pe mama sa, Anna Rákossi, bunicul matern Lajos Rákossi, tatăl său Lőrinc Vásárhelyi, unchiul patern Boldizsár Vásárhelyi, precum și soția sa Anna Csiki.

În capitolul dedicat studiilor lui János Vásárhelyi am prezentat școala primară confesională reformată din Gheorghe Doja, Colegiul Reformat din Târgu Mureș și Facultatea de Teologie din Cluj – instituțiile de învățământ în care János Vásárhelyi a fost format și educat precum și activitatea educatională desfășurată în cadrul acestora. Totodată, am evidențiat trăsăturile de personalitate care au început să se manifeste deja în această perioadă a vieții sale și am analizat în detaliu călătoria sa de studii în străinătate, care a avut un rol esențial în formarea gândirii sale teologice. Ulterior, am abordat activitatea sa pastorală în parohiile din Cluj – strada Mănăsturului, Bistrița, Dej și Cluj – Orasul de Jos, prezentând obiectivele slujirii sale, munca de construcție și organizare bisericească, realizările și succesele obținute în aceste comunități.

În următoarea secțiune am prezentat rolul lui János Vásárhelyi în activitatea de misiune internă, acordând o atenție specială fiecărei ramuri misionare în parte. Am analizat activitatea sa în cadrul școlilor duminicale, al lucrului cu tineretul, al organizației fetelor, al asociației femeilor, al cercului bărbaților, în formarea diaconeselor și în activitățile de caritate, precum și în îngrijirea comunităților diaspora, misiunea externă și distribuția de literatură religioasă. Am prezentat, de asemenea, ce rol a atribuit el prezbiterilor, pastorilor și soțiilor de pastori în misiunea internă. Totodată, am enumerat acele măsuri generale și cuprinzătoare pe care le-a inițiat deja în calitate de episcop pentru promovarea și consolidarea activităților misionare interne.

În continuare l-am prezentat pe János Vásárhelyi în calitate de teolog. Am analizat stilul său de predicare, concepțiile sale despre catechism și rugăciune, caracterul său pastoral și de consilier spiritual, precum și opiniile sale cu privire la problemele sociale, activitatea caritabilă și ecumenismul. Am prezentat activitatea sa ca autor de literatură ecleziastică, subliniind în mod special rolul său în elaborarea „Ágendáskönyv”-ului (cartea liturgică) și a Statútum-ului (regulamentul bisericesc). În final, am discutat formarea și maturizarea gândirii sale teologice.

Activitatea sa publică a fost prezentată prin prisma implicării sale politice și masonice, a realizărilor sale în domeniul diplomației și a atitudinii sale față de minorități. În timpul activității sale ca protopop, am evidențiat rolul său în lupta pentru școliile reformate, iar ca notar principal al eparhiei, implicarea sa în lupta pentru congruă – adică în apărarea drepturilor salariale ale preoților reformați.

Activitatea episcopală a lui János Vásárhelyi a fost analizată în funcție de perioadele delimitate de marile rupturi istorice. Prima etapă corespunde perioadei României Mari (1936–1940), a doua etapă acoperă anii în care Transilvania de Nord s-a aflat sub jurisdicția Regatului Ungariei (1940–1944), iar a treia — prezentată în două părți — se referă la perioada de tranziție de după al Doilea Război Mondial și la epoca Republicii Populare Române (1944–1960). În final, într-un subcapitol separat, am prezentat activitatea de conducere bisericească a lui János Vásárhelyi.

Concluzii și observații finale

1. Dintre toți episcopii reformați din Transilvania, János Vásárhelyi, poate mai mult decât oricare altul, și-a exercitat mandatul într-una dintre cele mai dificile perioade, profund influențată de schimbările de putere și de transformările sociale. Încă din perioada interbelică a fost nevoit să-și asume un rol activ în climatul naționalist-șovinist al Regatului României, unde conflictele privind școlile confesionale (lupta pentru școală), problema salariilor preoților (congrua), precum și obstrucționarea misiunii interne de către stat au devenit realități cotidiene. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, sub administrația maghiară, a fost confruntat cu noi provocări: greutățile războiului, reaprirea problemei comunităților izolate („szórvány”), trecerea frontului, precum și o situație fără precedent – faptul că Eparhia Reformată din Ardeal ajunsese împărțită între două state. După război, dictatura comunistă aflată în curs de consolidare a reprezentat o încercare nemaîntâlnită până atunci. Puterea de stat a urmărit deschis marginalizarea și desființarea bisericilor, ceea ce a făcut extrem de dificilă găsirea unui modus vivendi – a unei căi de coexistență cu regimul comunist – care să permită măcar păstrarea parțială a activităților bisericești și supraviețuirea comunității creștine.

2. Mediul familial a avut un rol decisiv în formarea personalității lui János Vásárhelyi și în conturarea gândirii sale teologice. Viața sa de rugăciune s-a format sub influența profundă a mamei sale. De la tatăl său a învățat să trateze predicarea cu seriozitate și a înțeles importanța conviețuirii

pașnice dintre confesiuni și naționalități. Stilul de viață puritan și angajamentul față de cei săraci al bunicului matern, al tatălui și al unchiului său patern au lăsat urme adânci în conștiința sa. Această sensibilitate socială a devenit una dintre trăsăturile definitorii ale slujirii sale pastorale și episcopale. Unchiul său patern a fost o figură de autoritate esențială atât în alegerea vocației, cât și în implicarea sa bisericească și publică. Soția sa a devenit unul dintre cele mai importante puncte de sprijin în viața sa. Pentru Vásárhelyi, slujirea publică a avut întotdeauna prioritate față de viața privată. Și-a subordonat în totalitate viața personală cauzei bisericii și a comunității. A reușit să facă acest lucru doar datorită devotamentului soției sale, care i-a fost un sprijin fidel: ea a preluat întreaga gospodărie și povara creșterii copiilor, pentru ca el să își poată dedica în întregime timpul și energia slujirii pastorale. Această dinamică a fost cel mai evidentă în perioada în care a fost notar principal al eparhiei, când aproape nu mai avea timp pentru viața personală. Fără sprijinul constant al soției sale, cu greu ar fi putut să se implice atât de profund în slujirea ecleziastică și în viața publică și, probabil, nu ar fi devenit un autor ecleziastic atât de prolific.

3. Încă din perioada studiilor, János Vásárhelyi s-a implicat activ în mișcarea de misiune internă, iar abilitățile sale de lider și înclinația către scris s-au manifestat deja pe atunci. Totuși, formarea gândirii sale teologice a fost influențată decisiv de experiențele trăite în cadrul călătoriei sale de studii în străinătate. Sub influența lui Ernst von Dryander și Gustav Benz, a înțeles importanța predicării relevante și actualizate a Cuvântului. De la Dryander a învățat, de asemenea, valoarea vizitării familiilor și a îngrijirii pastorale personale. La Basel s-a familiarizat cu metodele organizatorice și practice ale misiunii interne, iar la Jena a tras concluzii esențiale din analiza relației dintre Biserică și problematica socială – concluzii care i-au rămas repere și mai târziu. De asemenea, conversațiile profunde purtate cu István Csűrös i-au întărit convingerea privind rolul central al Sfintei Scripturi în slujirea pastorală și i-au zdruncinat orientarea teologică liberală. A fost profund influențat și de filosofia de viață a lui Goethe, care i-a impus ca principii fundamentale cultivarea unei vieți spirituale înalte și îndeplinirea conștiincioasă a sarcinilor zilnice izvorâte din vocație. Toate aceste trăiri și experiențe dobândite în timpul călătoriei de studii au avut un impact durabil asupra concepției sale despre viață și gândirii sale teologice.

4. János Vásárhelyi a fost unul dintre cei mai remarcabili pastori ai epocii sale. Și-a desfășurat activitatea în fiecare parohie cu devotament, conștiinciozitate și hărnicie. Se pregătea cu seriozitate pentru predici și a fost printre primii care au inițiat activitatea de misiune internă în comunitățile sale. A construit și a renovat clădiri bisericești. Răspunzând nevoilor vremii, a

organizat îngrijirea pastorală a credincioșilor din cartierele periferice atât în Dej, cât și în Cluj. A sprijinit cu grijă pe membrii nevoiași ai comunităților și, prin activitatea sa publicistică, a căutat să creeze un spirit comunitar unitar în rândul credincioșilor.

5. János Vásárhelyi a avut un rol esențial în dezvoltarea misiunii interne reformată din Transilvania. Ca pastor de parohie, a activat în toate domeniile misiunii interne: a inițiat școli duminicale, activități de tineret, asociații de femei și bărbați, a subliniat rolul esențial al prezbiterilor, pastorilor și soțiilor de pastori în edificarea comunității bisericești. A sprijinit formarea diaconeselor, munca în comunitățile diaspora, precum și misiunea externă. Ca lider bisericesc, a susținut cu toate mijloacele disponibile dezvoltarea misiunii interne. A folosit misiunea prin literatură pentru a cultiva un spirit misionar în rândul credincioșilor. A redactat statutele de funcționare asociațiilor de femei, bărbați, tineri și fete. Totodată, Vásárhelyi a fost cel care a insistat cel mai consecvent — spre deosebire de Lajos Imre — asupra integrării misiunii interne în structura organizatorică a eparhiei, fiind convins că o separare dintre Biserica oficială și mișcarea misionară ar duce inevitabil la slăbirea și chiar destrămarea eparhiei. Este în mare măsură meritul său că în Transilvania nu a apărut o biserică misionară paralelă, separată și aflată în opoziție cu biserica instituțională. Se poate afirma cu certitudine că fără activitatea lui János Vásárhelyi, misiunea internă reformată din Transilvania ar fi obținut rezultate mai modeste.

6. Gândirea teologică a lui János Vásárhelyi a evoluat de la o bază teologică liberală spre o concepție centrată pe misiunea internă și ceea ce el numea calvinism ortodox. Această viziune a fost influențată de teologia proclamării reformată promovată de Karl Barth, Eduard Thurneysen și Emil Brunner, iar prin intermediul lui József Erdős a îmbinat o puternică orientare confesională cu accent pe dragostea față de Hristos și față de oameni. A pus un accent deosebit pe consilierea spirituală, vizitele pastorale și exercitarea diaconiei, considerând esențială reînnoirea vieții spirituale a Bisericii. A fost un susținător convins al dialogului ecumenic. Ca autor ecleziastic, János Vásárhelyi a fost unul dintre cei mai prolifici pastori reformați ai epocii sale. A văzut teologia ca pe un sistem coerent, pe care l-a abordat și în dimensiunea sa practică. Interesul său a cuprins toate aspectele vieții creștine, pe care le-a tratat fără excepție în scrierile sale. A lăsat în urmă o bogată literatură de rugăciuni și predici, dar preocupările sale au depășit cu mult sfera strict dogmatică. Numele său este legat de elaborarea a două documente teologice de importanță istorică: „Statutul” din 1949, care a așezat din punct de vedere juridic funcționarea Bisericii Reformate pe baze noi, adaptate la schimbările istorice; și „Ágendáskönyv” (cartea liturgică) din 1950, prin care

a pus capăt reformei liturgice tergiversate de zeci de ani. Totodată, în activitatea sa publicistică s-a reflectat și o anumită vanitate: în perioada comunistă, aproape exclusiv lucrările sale erau publicate în cadrul eparhiei.

7. Implicarea activă a lui János Vásárhelyi în viața publică a fost una dintre trăsăturile definitorii ale activității sale. Asemenea episcopului Dezső Baltazár, a fost prezent și activ peste tot unde a văzut oportunități pentru promovarea intereselor Bisericii și ale poporului său. În acest spirit, a acceptat funcția de consilier municipal, a devenit deputat în parlament și membru al lojei masonice „Unio”. Convingerile sale politice erau profund influențate de perspectiva sa evanghelică. A promovat o politică creștină, prin care înțelegea aplicarea poruncilor lui Isus Hristos în viața publică. Gândirea sa politică, izvorâtă din credință, respingea orice formă de extremism, fie el de dreapta sau de stânga. Vásárhelyi a fost înzestrat cu un simț diplomatic remarcabil și o capacitate excepțională de a construi relații, pe care le-a folosit consecvent în slujba Bisericii. Aceste calități s-au dovedit deosebit de valoroase în perioadele turbulente de schimbări politice și sociale, când reprezentarea și protejarea intereselor bisericii cereau o înțelepciune și o prudență deosebite.

8. Activitatea episcopală a lui János Vásárhelyi a fost caracterizată de prudență, evaluarea realistă a circumstanțelor, diplomație rafinată și o bună capacitate organizatorică. A fost un episcop curajos, demn și de neclintit. A luptat pentru școlile confesionale și pentru reînnoirea spirituală a Bisericii. A reușit să protejeze viața lăuntrică a Bisericii de influențele curenților politice ale epocii. La Cluj, a salvat orașul de ororile asediului, și-a păstrat cumpătul în timpul trecerii frontului și a coordonat reconstrucția. A gestionat cu înțelepciune situația pastorilor refugiați. Datorită diplomației și relațiilor sale, a reușit să readucă partea de sud a eparhiei sub autoritatea centrului episcopal din Cluj și să obțină o oarecare protecție pentru Biserica Reformată în fața persecuțiilor din prima fază a dictaturii comuniste. În conducerea bisericească, Vásárhelyi a fost ghidat de o viziune fundamental realistă. Nu idealismul i-a dictat deciziile, ci o analiză înțeleaptă a posibilităților și căutarea unor scopuri realizabile – o gândire influențată de Dezső Bánffy. În același timp, în stilul său de conducere s-a resimțit și influența învățăturilor predicatorului de curte István Tolnai, care i-au insuflat precauția și evitarea pașilor imprudenți sau riscanți. Comportamentul său a fost în armonie cu celebra reflecție a lui Sándor Reményik: „așa cum se poate” – adică slujire adaptată la circumstanțe, dar cu păstrarea fermă a principiilor. Nu s-a confruntat deschis cu niciun regim politic, dar a rămas întotdeauna slujitorul lui Hristos și a lucrat

constant pentru binele Bisericii Reformate. Nici în perioada dictaturii comuniste nu a devenit un slujitor al puterii. Deși nu a opus rezistență deschisă regimului, nu a fost „episcop roșu”, nici trădător. Până la sfârșit, a luptat împotriva infiltrării oamenilor regimului în conducerea Bisericii. A făcut tot ce i-a stat în putere pentru a contracara decretele și măsurile menite să paralizeze activitatea Bisericii. Totodată, a fost conștient de situația vulnerabilă a pastorilor și familiilor lor, motiv pentru care a evitat conflictul direct și a acționat din umbră, prin diplomație. În anii comunismului, s-a conturat clar o identitate dublă: în public nu s-a opus regimului, dar în cercuri restrânse l-a condamnat în mod clar. Documentele păstrate în arhiva Securității care îl vizează contrazic fără echivoc acuzațiile potrivit cărora ar fi fost un episcop comunist sau colaborator al regimului.

9. Conducerea ecleziastică a lui János Vásárhelyi s-a bazat în primul rând pe sprijinul corpului pastoral și al protopopilor. A avut mai puțină încredere în curatorii laici cu afiliere politică. Neîncrederea sa față de conducătorii laici a fost amplificată de eșecul primei reforme liturgice și de climatul de suspiciune impus de regimul comunist. Cu toate acestea, și-a exercitat funcția episcopală în limitele legii și într-un cadru juridic bine definit. Totuși, în anii dictaturii comuniste, a arătat-o din ce în ce mai mare tendință spre episcopalism, adică spre centralizarea conducerii și a deciziilor. Această evoluție poate fi explicată atât prin atmosfera apăsătoare și suspicioasă a regimului politic, cât și prin vârsta sa înaintată.

10. În concluzie, se poate afirma că János Vásárhelyi a fost unul dintre cei mai remarcabili episcopi din istoria Bisericii Reformate din Ardeal. Biserica îi datorează enorm. Prin sprijinirea misiunii interne și prin orientarea gândirii teologice spre o direcție de reînnoire reformată, a contribuit semnificativ la revitalizarea și înflorirea vieții bisericești. În mijlocul furtunilor istorice ale secolului al XX-lea, al schimbărilor politice, sociale și confesionale, János Vásárhelyi a dat dovadă de curaj și loialitate. A condus eparhia cu înțelepciune și prudență chiar și în cele mai dificile perioade, iar persoana și autoritatea sa au reprezentat pentru mulți un sprijin și un punct de stabilitate în timpul persecuțiilor. Viața și slujirea sa sunt pe deplin reflectate în cuvintele fostului curator principal din Protopopiatul Mures, Károly Vadady, din scrisoarea sa de condoleanțe:

„Această personalitate marcantă a Bisericii noastre a condus eparhia într-o perioadă care a necesitat o atenție deosebită, o mare înțelepciune, previziune și vigilență — iar conducerea exercitată de regretatul nostru Episcop a fost la un nivel de

competență pe care doar un om cu o vastă experiență și o pregătire temeinică o putea oferi.”³

³ EREL-PüspökLvt, 10/1960. december 14. *Vásárhelyi János püspök elhunytáról. Vadady Károly marosi egyházmegye gondnokának részvéttávirata az Igazgatótanácshoz.*